



مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد



02/04/2023

محمد صالح گردش

### در معنا و تلفظ اسم خوارزم

خوارزم در اوستا به هیأت «خوائیرزم» و در کتیبه هخامنشیان، «هووارزمی» آمده که همین سرزمین خوارزم است و رود بزرگی که ازین سرزمین می گذرد، رود آمو یا آمویه که از نظر این قلم همان رود ارنگ در اوستاست، می باشد. این سرزمین فعلاً از مربوطات کشور ازبکستان است. رک: (سرچشمه رود ارنگ- رنگها برخاستگاه و زیستگاه اولیه تاجیک ها. همین قلم. پورتال افغان جرمن آنلاين)

در فرهنگ دهخدا در باره این سرزمین آمده است: خوارزم که بنام های خوراسمیه و خوراسمیا نیز آمده است، نام ناحیتی است که در سفلی جیحون قرار داشته و از ایام بسیار قدیم مهد قوم آریا بوده است. در توضیحات فرهنگ دهخدا در باب خوارزم می خوانیم که درین سرزمین شهر های آبادانی بوده مانند شهر ارگنج (جرجانیه) از جانب تبار ایرانی و دیگری شهر کات از جانب ملت ترک. همینگونه بعضی شهرها و آبادانی های خوارزم در اثر آب خیزی ها و سیلاب های مدهش در طول قرون بار ها ویران گردیده و باز در فواصل بعدتر زمانی دو باره سازی و احیاء گردیده اند. زمین های سرزمین خوارزم بسیار حاصلخیز و زرع کشت پنبه در آن نواحی به وفور صورت می گیرد و خربوزه این سرزمین از لحاظ شیرینی و مزه و لذت شهرت جهانی دارد. بر علاوه خرابی های سیلاب و آب خیزی های مدهش دریای آمو در طول زمان، تا آنجا که تاریخ به یاد دارد آبادانی های خوارزم توسط دو جهان گشای تاریخ هر یک چنگیز و تیمور نیز آسیب های جبران ناپذیر را متحمل گردیده است. رک: (توضیحات دهخدا در باب خوارزم در لغت نامه دهخدا)

پس جزء اول این اسم می باید واژه «خوار» بوده باشد، بناً ریشه واژه خوار را در اوستا به جستجو می گیریم: خواتر در گزارش پهلوی (=زند) خواریه، این واژه در زبان فارسی به معنی زبون و پست بکار میرود، اصلاً به معنی آسانی و گشایش و فراخی و رامش و خوشی است. رک: (گات ها، یسنا، هات 28 بند 2)

پس از نظر این قلم واژه خوائیرزم (خوائیرزم) یا خوارزم از دو جزء ساخته شده است: یکی واژه «خواتهر» در اوستا که در زبان پارسی- دری و پشتو به هیأت های «خوار» و «خوارکی» در آمده و معنای زبون و پست را ارائه می دارد و اصل این واژه در زبان قدیم یا یکی از زبان های مادر السنه فعلی این حوزه به معنی آسانی و گشایش و فراخی و رامش و خوشی بوده است. جزء دوم این اسم واژه «رَم» است که در اوستا به معنی سرزمین آمده است. پس واژه های زمین در پارسی و خمکه (زمکه) در زبان پشتو از همین ریشه و اصل خواهند بود. بنابراین اسم خوارزم به این شکل به معنای سرزمین

د پانو شمیره: له 1 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ [maqalat@afghan-german.de](mailto:maqalat@afghan-german.de)

يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرو مخکې په خير و لولئ

آرامش و رامش خواهد شد. از دید من اصل این واژه در ابتداء می باید «خواتهرزم» یا «خواتهرزم» بوده باشد که به مرور زمان و در نتیجه تحول این اسم در مسیر سهولت و آسانی در ادا و تلفظ، به هیأت خوارزم در آمده است؛ اما صورت درست اداء و تلفظ این اسم با توجه به واژه خوار با سکون حرف «ر» و حرکت زیری حرف «ز» در واژه زم (زمین) می باید به هیأت خوارزم (خارزم) تلفظ گردد تا معنی آن نیز در اذهان تداعی گردد. نکته قابل یادآوری دیگر در باره خوارزم اینست که یک تعداد از دانشمندان اوستا شناس سرزمین خوارزم را آریاوپیچ (آریانا)ی دوره اوستایی می دانند. اما به باور و برداشت این قلم از متون اوستا و دیگر کُتب پهلوی بنا به توصیف هایی که از آن سرزمین شده است، خوارزم سرزمین ایرینه وئجنگه دوران اوستایی و آریاوپیچ دوره پهلوی نیست. ر.ک: (وه رود و زادگاه زردشت. همین قلم، پورتال افغان جرمن آنلاین) در باب واو معدوله که در اسم خوارزم نیز کار رفته است، در فرهنگ فشرده سخن چنین آمده است: واو در زبان قدیم فارسی صامت مستقلی بوده که در فارسی جدید از میان رفته و صورت نوشتاری آن در بعضی واژه ها باقی مانده، چنانکه در خواب، خوار، خواستن، و خواندن. لغت نویسان گذشته، واو را در این موارد واو معدوله نامیده اند.

از آنجا که اصل و ریشه واژه خوار در اوستا، خواتهر می باشد، می شود تا واژه خوارزم را به هیأت خوارزم (خارزم) نیز اداء نمود که همان معنای سرزمین رامش و آرامش را افاده و ارائه می نماید و درستی این تلفظ از اسم سلسله امرای «خوارزمشاه» و در جمع خوارزمشاهیان بدرستی برمی آید.

منابع:

- پورداود، ابراهیم. یادداشت های گات ها. انتشارات اساطیر: 1381
- دهخدا، علی اکبر. لغت نامه دهخدا. چاپ دوم، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، 1377
- فرهنگ فشرده سخن. به سرپرستی حسن انوری. تهران: سخن، 2 جلد 1382
- گردش، محمد صالح. سرچشمه رود ارنگ- رنگها برخاستگاه و زیستگاه اولیه تاجیک ها. پورتال افغان جرمن آنلاین